

Економіка АПК

Міжнародний науково-виробничий журнал

У номері:

- *Аграрна політика і реформування*
- *Економіка агропромислового виробництва*
- *Аграрний ринок*
- *Фінансові відносини та бухгалтерський облік*
- *Матеріально-технічне забезпечення аграрної сфери*
- *Аграрний менеджмент і підприємництво*
- *Інноваційна діяльність та інтелектуальний капітал*
- *Зовнішньоекономічні відносини*
- *Зарубіжний досвід розвитку аграрного виробництва*
- *Наукове життя*
- *Сторінка молодого науковця*
- *Критика і бібліографія*

№ 2, лютий 2012 р.

Редакційна рада:

ЛУПЕНКО Ю.О. (д.е.н., проф., акад. НААН, ННЦ „ІАЕ”, *головний редактор*)
МИХАЙЛОВА Л.І. (д.е.н., проф., СНАУ)
САБЛУК П.Т. (д.е.н., проф., акад. НААН, ННЦ „ІАЕ”, *заступник головного редактора*)
ТКАЧЕНКО В.Г. (д.е.н., проф., чл.-кор. НААН, ЛНАУ)
ШЕБАНІН В.С. (д.т.н., проф., чл.-кор. НААН, МДАУ)
ШПИКУЛЯК О.Г. (д.е.н., ННЦ „ІАЕ”, *заступник головного редактора*)

Редакційна колегія:

ВУЛАВКО О.Г. (к.е.н., ННЦ „ІАЕ”)
ДЕМ'ЯНЕНКО М.Я. (д.е.н., проф., акад. НААН, ННЦ „ІАЕ”)
ЖУК В.М. (д.е.н., проф., чл.-кор. НААН, НААН)
КАЛЕТНИК Г.М. (д.е.н., проф., чл.-кор. НААН, ВНАУ)
КВАША С.М. (д.е.н., проф., чл.-кор. НААН, Мінагрополітики України)
КРОПИВКО М.Ф. (д.е.н., проф., акад. НААН, ННЦ „ІАЕ”)
ЛУЗАН Ю.Я. (д.е.н.)
МАЛІК М.Й. (д.е.н., проф., акад. НААН, ННЦ „ІАЕ”)
МЕСЕЛЬ-ВЕСЕЛЯК В.Я. (д.е.н., проф., акад. НААН, ННЦ „ІАЕ”)
ПІДЛІСЕЦЬКИЙ Г.М. (д.е.н., проф., чл.-кор. НААН, ННЦ „ІАЕ”)
СИТНИК В.П. (д.е.н., проф., акад. НААН)
ФЕДОРОВ М.М. (д.е.н., проф., ННЦ „ІАЕ”)
ФУРДИЧКО О.І. (д.е.н., проф., акад. НААН, Ін-т агроєкології і природокорист. НААН)
ХВЕСИК М.А. (д.е.н., проф., акад. НААН, ДУ „Ін-т економіки природокорист. та сталого розвитку НАН України”)
ШПИЧАК О.М. (д.е.н., проф., акад. НААН, ННЦ „ІАЕ”)

Відповідальний секретар:

Т. ПАВЛОЦЬКА

Редактори:

І. ОРЖЕХІВСЬКА
Л. ТКАЧ

Комп'ютерна верстка:
О. ВОЗНЮК

© "Економіка АПК", 2012

Віддруковано на техніці, придбаній у ТОВ "Астекс"
Тел. (044) 223-15-37, 331-08-19.
E-mail: sales@asteks.com.ua
Web: www.asteks.com.ua
м. Київ, вул Героїв Оборони, 8, оф. 21

Номер схвалено до друку рішенням редакційної колегії, протокол №2 від 2.02.2012 р.

Журнал входить до Переліку наукових фахових видань України.

Підписано до друку 3.02.2012.
Формат 60x84/8. Папір офсетний.
Друк офсетний. Ум. друк. арк. 22,2.
Тираж 750 прим.
Зам. № 20.

Видання та друк -
Національний науковий центр
"Інститут аграрної економіки"
03680, м. Київ,
вул. Героїв Оборони, 10.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2065 від 18.01.2005 р.

• **Аграрний менеджмент і підприємництво**

Михайлюєва JUL, Киричок О.В. Нематеріальні активи в складі ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств 76
Цієсперов В.С. Ефективність роботи сільськогосподарських підприємств степового регіону 81

• **Інноваційна діяльність та інтелектуальний капітал**

Кінах Н.В. Основні напрями інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств 90

• **Зовнішньоекономічні відносини**

Діброва АД., Одосій О.В. Основні тенденції розвитку зовнішньої торгівлі агропродовольчою продукцією 95
Костюк ЛА. Тенденції світового виробництва яблук 103

• **Зарубіжний досвід розвитку аграрного виробництва**

Ушачев І.Г. Обеспечение продовольственной безопасности в контексте глобального партнерства 107
Россоха В.В., Соколов Д.О. Технократичні концепції суспільного розвитку 113
Терещук С.М., Андрієвський В.С. Фінансування сільськогосподарського виробництва під заставу майбутнього врожаю (досвід Бразилії) 118

• **Наукове життя**

тульський М.Г. Економічна спадщина економіста Володимира Навроцького у творчості Івана Франка 125

• **Сторінка молодого науковця**

Шпак Г.М. Напрями стабілізації якісного стану ґрунту 130
Децюра СО. Україна у світовому виробництві продукції птахівництва 135
Письменська О.А. Розвиток органічного сільського господарства в Європі 141
Ілліч Н.С. Сучасний стан експорту та імпорту продукції свинарства 144
Гапоненко Т.М. Логістичні концепції в системі просування молочних продуктів на ринок 147
Прилуцький А.М. Методологічні аспекти формування аграрного ринку 152
Канінос С.С. Органічне сільське господарство в США 158
Третяк О.М. Удосконалення законодавчого забезпечення біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією 162
Дроздова В.А. Зони ведення органічного сільського господарства як сировинна база для виробництва дитячого харчування 166

• **Критика і бібліографія**

Малік М.Й. Дослідження з проблем корпоративного управління в акціонерних товариствах 172
Канінський П.К. Розвиток приватного сектору сільських поселень України 174

• **Вітаємо ювіляра**

Дієсперову Володимирі Сергійовичу - 75 177

тизація операцій у контрольно-касових пунктах та розширення інформації про купівельні схильності споживачів.

Електронна комерція змінює методи організації й управління підприємств. На управління ланцюгом і функціями логістики значно впливають швидкість інформаційного потоку та можливість встановлення зв'язку між партнерами по логістичному ланцюгу, який забезпечується за рахунок інформаційних і комунікаційних технологій (ICT). Незважаючи на те, що накопичилася значна кількість проведених у світі досліджень, присвячених питанням потенційного впливу електронної комерції на управління ланцюгом поставок й операціями логістики, існують недоліки в інформації про технологічні, ділові та інституційні наслідки електронної комерції.

Отже, нами було систематизовано сучасні логістичні концепції, які дають змогу по-

ліпшити діяльність суб'єктів господарювання на ринку молока і молочних продуктів. А розкриття та застосування двох останніх складових вищенаведеної системи просування молочних продуктів на ринок (засоби маркетингових комунікацій та інтегровані комунікації) буде метою нашого наступного дослідження.

При визначенні оптимальної логістичної системи просування продукції для певного підприємства слід усвідомлювати всі переваги й недоліки тієї чи іншої системи, розраховувати власні можливості та потенціал підприємства, передбачати ефективність її використання. Адже в сучасних жорстких умовах ведення бізнесу недостатня увага до деталей, неврахування і незнання потреб споживачів, нехтування ринковою ситуацією буде відразу враховане конкурентами, що може призвести до негативних наслідків у діяльності компанії.

III Систематизовано сучасні логістичні концепції просування молочних продуктів на ринок, розглянуто можливість запровадження їх у діяльність молокопереробних підприємств. Визначено позитивні моменти використання елементів удосконаленої системи просування молочних продуктів на ринок, які доцільно застосовувати для молокопереробних підприємств.

III Систематизированы современные логистические концепции продвижения молочных продуктов на рынок, рассмотрена возможность внедрения их в деятельность молокоперерабатывающих предприятий. Определены положительные моменты использования элементов усовершенствованной системы продвижения молочных продуктов на рынок, которые целесообразно использовать для молокоперерабатывающих предприятий.

III The modern logistic conceptions of the promotion of dairy products to the market are systematized in the article, the possibility of introduction of them into economic activity of dairy products enterprises is considered. The advantages of the use a elements of the improved system of promotion of dairy products to the market are pointed out, the reasonability of application improved system for dairy products enterprises is underlined.

АЖ ПРИЛУЦЬКИЙ, аспірант
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Методологічні аспекти формування аграрного ринку

Підвищення уваги дослідників до проблем формування аграрного ринку зумовлене, на наш погляд, двома обставинами: 1) загостренням проблеми забезпечення населення продукцією сільськогосподарського виробництва, активізацією пошуків альтернативних джерел енергії, одним з яких стало

біопаливо; 2) суттєвими змінами у поведінці основних суб'єктів аграрного ринку, зрушеннями у взаємодії попиту, пропозиції та ціни. Особливого значення проблеми становлення і розвитку аграрного ринку набувають для трансформаційної економіки України, де не вирішені принципові для ефектив-

* Науковий керівник - В.Л. Осецький, доктор економічних наук, професор.

ного функціонування аграрного ринку питання його інституційного забезпечення, механізмів регулювання.

Незбалансованість пропозиції й попиту на сільськогосподарську і харчову продукцію на внутрішньому ринку, відсутність послідовної економічної стратегії, низька купівельна спроможність населення призвели, за оцінкою представників влади, до ускладненні цінової ситуації на продовольчих ринках, зменшення обсягів продажу продуктів харчування, погіршення розрахунків між суб'єктами ринку, згортання кредитування підприємців агропромислового комплексу¹. На недостатній рівень інституціонального забезпечення аграрного ринку вказують у своїх працях і вітчизняні вчені - М. Малік, О. Мороз, В. Месель-Веселяк, О. Коваленко, М. Присяжна, Л. Романова, П. Саблук, О. Шпикуляк та ін.

Вказані обставини вимагають від вітчизняних вчених глибокого предметного аналізу існуючих проблем функціонування аграрного ринку. В теоретико-методологічному аспекті недостатньо виявлений вплив інституційних перетворень на структуру та ефективність побудови аграрного ринку. Поза увагою дослідників залишається глибинна основа цих перетворень - відносини власності. Власність суб'єктів аграрного ринку має поліформний, багаторівневий характер, що пов'язано з природою засобів виробництва, і передусім землі, та специфікою землекористування. Інститут власності функціонує у тісному взаємозв'язку й взаємообумовленості з інститутами права, влади, державного управління і регулювання та праці, на чому наголошують дослідники інституціональної системи економіки*.

По відношенню до економічних суб'єктів аграрного ринку інститути поділяють на базисні й дохідні, зовнішні та внутрішні³. Зов-

нішні визначають умови функціонування економічних суб'єктів, а внутрішні формують інституційну структуру, визначають сфери впливу інституційного механізму на виробничі процеси й адаптацію до умов зовнішнього середовища.

Аграрний ринок, як і будь-який інший товарний ринок, доцільно розглядати як систему обмежень, сукупність механізмів і стимулів, тобто як економічну інституціональну систему. Функціонування ринку забезпечує взаємодію виробництва та споживання, "стикує" попит і пропозицію на тому рівні, який характеризує ефективність його інституціонального забезпечення⁴. Щодо аграрного ринку ці положення інституціональної теорії конкретизуються специфікацією прав власності, започаткуванням процесів струюгуризації первинних виробничих ланок та інституцій інфраструктури, сформованих на засадах державної, приватної, кооперативної, колективної, індивідуальної й змішаної форм власності на землю та інші засоби сільськогосподарського виробництва. Зазначимо, що оптимізація організаційної структури сільськогосподарських виробників дотепер стримується невирішеністю питання про ринок землі як складову аграрного ринку. Останніми роками через неузгодженість економічних інтересів основних політичних сил, правову неврегульованість ринку землі Верховна Рада України постійно продовжує мораторій на її продаж. Наприкінці 2009 року він був вкотре пролонгований до 1 січня 2013 року. Заборона на вільний продаж землі сільськогосподарського призначення в умовах відсутності ефективного інституційного забезпечення (загальнодержавний земельний кадастр, захист прав власності, ефективна судова система) виглядає цілком доречно. Водночас відстрочка у реформуванні організаційної структури галузі не дає повною мірою реалізувати її потенціал, сприяти припливу інвестицій у виробничу сферу та інфраструктури! Об'єкти, що гальмує побудову ефективних механізмів розвитку аграрного ринку.

За даними Державної служби статистики України співвідношення різних організацій-

⁵ Постанова від 6.04.2009 р. № 1240 Про рекомендації парламентських слухань на тему „Сучасний стан та перспективи розвитку сільського господарства і харчової промисловості України” [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://search.ligazakoci.ua/1-dok2.Nst/iink_I1091240.html.

² Гайдай Т.В. Інституційно-еволюційний підхід у дослідженні суті та суперечностей перехідних економік [Електронний ресурс] / Т.В.Гайдай / Наукові праці Дон НТУ. Серія економічна. - 2005. Вип. 89-1. - С.66-72. - Режим доступу: <http://www.donntu.edu.ua>.

³ Бойко В.В. Інституційна структура сільськогосподарських підприємств / В.В. Бойко // Інституційна природа ринкових трансформацій*, матеріали ХХ міжнар. наук.-*прак.-* коиф. (Д5-)* жовт. 2009 р). - Чернівці. Друк Агр, 2009. - 300 с.

⁴ Шпикуляк О.Г. Інституції у розвитку та регулюванні аграрного ринку ; монографія / О.Г Шпикуляк. - К*. ННЦІАЕ, 2010. - 396 с; Мороз О.О. Інституціональна система аграрної економіки України *. монографія / О.О. Мороз. -Вінниця : УШВЕРСУМ Вінниця, 2006. 438 с.

но-правових норм господарювання сільськогосподарських підприємств характеризується такими даними (табл. 1).

Внаслідок недостатньої інституалізації аграрного ринку виникли певні суперечності, до яких слід віднести:

1. Кількість діючих сільськогосподарських підприємств за організаційно-правовими формами господарювання

Показник	2002 р.		2005 р.		2009 р.	
	Одиниць	% до загальної кількості	Одиниць	% до загальної кількості	Одиниць	% до загальної кількості
Усього	60910	100	57877	100	57152	100
Господарські товариства	9537	15,6	7900	13,6	7819	13,7
Приватні підприємства	4116	6,9	4123	7,0	4333	7,6
Виробничі кооперативи	2111	3,4	1521	2,5	1001	1,7
Фермерські господарства	42774	70,2	42447	73,1	42101	75,7
Державні підприємства	570	0,9	386	0,7	345	0,6
Підприємства інших форм господарювання	2002	3,2	1505	3,0	1553	2,7

* Складено за даними: Державний комітет статистики України /Україна у цифрах у 2009 році, стат. збірник. - К.: ДП Інформаційно-аналітичне агентство, 2010. - С. 88.

відсутність обмежень на відповідальність підприємця - власника у прийнятті управлінських рішень, фактичне ігнорування потреб й інтересів підлеглих;

нерозвиненість соціальної функції аграрного підприємництва, практична незацікавленість у розширеному відтворенні капіталу, розбіжність інтересів власників землі як капіталу з підприємцями-орендарями;

розрив між максимізацією індивідуальної функції корисності власника і максимізацією цінності активів, а також функції соціального добробуту¹, або, за оцінкою іншого дослідника, - нерівність у розподілі власності на певний вид ресурсів являє собою природне бажання кожного економічного суб'єкта зміцнити свої позиції у системі власності ;

недостатня регулятивна функція держави, відсутність механізму контролю за використанням активів господарюючими суб'єктами, встановленням монопольної влади останніх над переважною більшістю власників землі та майна³.

неефективний розподіл результатів підприємницької діяльності та перерозподіл суспільних благ між учасниками ринкових відносин, за яких власники майна й землі одержують чи не найменші доходи від власності та трудової діяльності;

Ці та інші суперечності відносин власності та землекористування блокують ефективну діяльність економічних суб'єктів аграрного ринку. Відсутність необхідного інституціонального забезпечення власності на землю і, передусім, контролю власником за використанням зданих в оренду майна та землі не умотивовує належним чином економічну поведінку учасників ринкових відносин.

Важливою предметною сферою виявлення особливостей формування аграрного ринку є аграрне підприємництво, представлене специфічною формою економічних відносин з приводу включення індивідуальної робочої сили, здібностей і творчого потенціалу особи в процес функціонування аграрного ринку. Діяльність підприємця знаходиться під впливом трьох інституціональних складових: державних інститутів, суспільних інститутів та інститутів ринкової інфраструктури.

Для залучення в ринковий оборот такого ресурсу як підприємництво важливого значення набуває започаткування й розвиток нових організаційно-правових форм господарювання. Розподіл земельного фонду України за землекористувачами характеризується такими співвідношеннями: державні та сільськогосподарські підприємства з колективними формами праці, кооперативи, акціонерні товариства, фермерські госпо-

¹ Дементьев В.В. Структура економічної влади і поведінка власника підприємства / В.В.Дементьев // Економічна теорія - 2008. - №2. - С.22-36.

² Монополізм і антимонопольна політика у „них„ і у „нас„ (за круглим столом Інститута економіки АН СССР) // Вопросы економіки. - 1990. - №6. - С. 60-100.

³ Шпикуляк О.Г. Інституції у розвитку та регулюванні аграрного ринку : монографія / О.Г. Шпикуляк. - К.: ННЦІАЕ, 2010. - 396 с.

дарства - 77,3% земельного фонду; лісогосподарські підприємства - 11,9; підприємства промисловості, транспорту, зв'язку та ін. - 3,5; державної власності - 5,5; всі інші - 1,8%.

Слід зазначити, що станом на 1 січня 2010 року за чотири роки, починаючи з 1 січня 2006 року, структура земельного фонду змінилася по основних видах угідь, а саме: площа сільськогосподарських земель зменшилася на 128,9 тис. га (лише за 2009 рік - на 31,1 тис. га); позитивну динаміку мають ліси й лісопокрите території, площа яких за цей пе-

ріод зроста на 88,2 тис. га, забудованих земель стало на 31,6 тис. га більше, відкритих заболочених - на 13,4 тис. га, і, незважаючи на негативні тенденції, зокрема такі як наливні піски й висихання річок, територія суші зменшилася на 6,6 тис. га.

Найбільшу питому вагу у структурі сільськогосподарських угідь займають недержавні сільськогосподарські підприємства, зростає площа й господарств населення, що можна трактувати як фактичний процес становлення відносин приватної власності на земельні ділянки (табл. 2).

2. Структура сільськогосподарських угідь за категоріями землевласників і землекористувачів

Показник	1990 р.		1995 р.		2001 р.		2009 р.	
	тис. га	%	тис. га	%	тис. га	%	тис. га	%
Усі категорії господарств	41721	100	40782	100	38421	100	36554,5	100
У т.ч.:								
сільськогосподарські підприємства	39156	93,8	34684	85	27536	71,7	20864,1	60,7
недержавні	29099	69,8	26323	64,5	25688	66,9	19816,4	59,1
державні	10057	24,1	8361	20,5	1848	4,8	1048,0	2,9
господарства населення	2565	6,1	6098	15,0	10885	28,3	15690,4	39,8

Складено заданими: Статистичний щорічник України за 2009 рік. Державний комітет статистики України. - К.: ДП Інформаційно-аналітичне агентство, 2010. - С163.

Слід враховувати, що самостійна підприємницька діяльність на базі виходу селян із складу господарств-орендарів поки що не набула поширення. Відсутність стартового капіталу, неможливість використання спільної інфраструктури сільськогосподарського виробництва, проблема сплати боргів попередніх форм підприємництва, складність вирішення питань майнових відносин породжують ресурсні обмеження у масштабах та ефективності виробництва сільськогосподарської продукції.

Суттєвими неузгодженостями у сфері земельних ресурсів є підвищення ефективності їх використання та охорони на основі зменшення розораності земель, припинення деградації ґрунтів та зростання їх родючості; досягнення збалансованого співвідношення угідь у зональних системах землекористування; формування продуктивної та високоефективної системи землекористування як надійної основи розв'язання продовольчої проблеми.

Отже, залучення у ринковий оборот такого специфічного ресурсу, як підприємницт-

во, вимагає, на наш погляд, вирішення питань реалізації прав власності, формування ринку землі й відповідного ринку іпотеки, створення висококонцентрованих вертикально-інтегрованих агропромислових структур, діяльність яких була б націлена на виробництво усіх видів продукції, на створення агроринків.

У сільському господарстві, мисливстві та лісовому господарстві спостерігається високий рівень конкуренції між вітчизняними підприємствами, що є свідченням сприятливих передумов до формування аграрного ринку. За розрахунками дослідників, питома вага внутрішніх конкурентних ринків становить 92% проти 58,0% і 43,1% конкурентних ринків близького й далекого зарубіжжя відповідно. Конкурентне середовище в сільському господарстві знаходиться під

Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України / за ред. акад. НАН України В.В. Гейця, акад. НАН України В.П.Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б.Є. Кваснюка. - Т.3: Конкурентоспроможність української економіки / за ред. акад. НАН України В.М. Гейця, акад. НАН України В.П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б.Є. Краснюка. - К.: Фенікс, 2007. - 536 с.

впливом інших галузей та сфер економіки і передусім суміжних, об'єднаних єдиним ланцюжком: виробництво - споживання.

Незважаючи на створення та функціонування агрохолдингів - вертикально інтегрованих великих виробничих структур, домінування малопотужних середніх та дрібних селянських господарств ускладнює процеси нагромадження основного капіталу, частка якого в структурі витрат продукції становить лише 2,64% .

Аналіз динаміки розвитку структурних передумов конкуренції свідчить, що в агропромисловому комплексі має місце негативна тенденція до скорочення питомої ваги конкурентного сектора при одночасному розширенні олігопольного сектору. На наш погляд, подолання цієї тенденції й повинно передбачити заходи щодо удосконалення торговельно-посередницького обслуговування з метою збільшення закупівлі сільськогосподарської продукції, зменшення ставок ГТДВ на продукти харчування першої необхідності, обмеження рівня торгової націнки для підприємств, які реалізують сільгосппродукцію.

Для створення повноцінного конкурентного середовища великого значення набуває формування таких підприємницьких структур, які б могли реально протидіяти монополізму суміжників безпосередніх агропідприємств, задіяних у сільськогосподарському виробництві.

Це стосується, передусім, переробників продукції посередницько-торговельних організацій, постачальників техніки, мінеральних добрив, агрохімікатів тощо. Зрозуміло, що аграрний ринок, як і будь-який інший, за своєю природою не сприймає пряме регулювання цін. Але держава повинна сприяти розвитку диверсифікованих конкурентних структур-постачальників матеріальних і фінансових ресурсів для сільськогосподарського виробництва, а також покупців сільськогосподарської продукції для подальшої переробки та реалізації.

Потребує державної підтримки й розвиток малих форм господарювання на селі: адже можливості їх подальшого розвитку обмежені практично повністю відсутністю гарантованої системи постачання матеріально-технічних ресурсів і доступу до ефективних ринків збуту виробленої продукції. Через відсутність коштів, віддаленість від основних ринків збуту власники особистих господарств продають свою продукцію на стихійних ринках за заниженими цінами або перекупникам, що зумовлює зростання цін та відповідне зменшення попиту.

Необхідно також враховувати вплив глобалізаційних процесів на формування аграрного ринку України. За оцінкою фахівців, сільськогосподарське виробництво й нині залишається низькорентабельним, а тваринництво - збитковим, обсяги державної підтримки вкрай недостатні для покриття впливу капіталу². Так, у 2009 році обсяг бюджетної підтримки виробництва сільськогосподарської продукції становив лише 6,1% обсягу виробленої валової сільськогосподарської продукції, що у дев'ять разів нижче порівняно з 1990 роком (рівень відповідних державних субвенцій у СІЛА становить 27%, у країнах ЄС - 45, в Японії - 63%). Цінові хвилі на світових ринках продукції сільського господарства позначилися на продовольчій, головним чином по м'ясу, імпортній залежності України, оскільки поголів'я великої рогатої худоби і свиней безперервно скорочувалося. Зниження митних тарифів та нетарифного захисту за умовами СОТ мало шоковий ефект для національних виробників тваринницької продукції: до депресивного стану галузі додалися конкурентні умови вітчизняної та імпоротної продукції. Якщо зарубіжні провідні експортери продукції мають державну підтримку через експортні субсидії, гранти розвитку експорту, експортні кредити, пільгове страхування й інші стимулюючі важелі, то вітчизняні виробники практично не мають її навіть на внутрішньому ринку.

Внаслідок цього у 2008 році імпорт м'яса в Україну зріс у 2,3 раза порівняно з попереднім

¹ Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України / за ред. акад. НАН України В.В. Гейця, акад. НАН України В.П.Семиноженка, чл.-кор. РАН України Б.Є.Кваснжжа. Т.3: Конкурентоспроможність української економіки / за ред. акад. НАН України В.М. Гейця, акад. НАН України В.П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б.Є. Краснюка. - К.: Фенікс, 2007. - 536 с.

² Присяжнюк М. Про необхідність і напрями поглиблення аграрної реформи / М. Присяжнюк, П. Саблук, М.Кропивко /У Економіка України. - 2011. - №6. - С. 4-6.

періодом, а протягом 1 кварталу 2009 року поставки всіх видів м'яса вітчизняного виробництва на переробні підприємства скоротилися на 44% проти обсягів поставок у першому кварталі попереднього року¹. Такі дані свідчать про негативний вплив зниження митних тарифів і нетарифних бар'єрів для імпортерів на національний аграрний ринок.

Предметною сферою аналізу умов формування агроринку є розвиток ринкової інфраструктури, інститути якої забезпечують загальні умови функціонування аграрного ринку, структурують контекст взаємодії його

учасників. З урахуванням специфіки цього ринку, через ринкову інфраструктуру як генератора сигналів стосовно попиту та пропозиції, відбувається безпосередня взаємодія покупців і продавців, визначається обсяг платоспроможного попиту й встановлення ринкових цін. До складу ринкової інфраструктури передусім відносять ті організації, які забезпечують процес ринкової взаємодії покупців і продавців, біржі, ярмарки та аукціони, оптові ринки, збутову мережу сільськогосподарських і переробних підприємств (табл. 3).

3. Динаміка об'єктів інфраструктури аграрного ринку (станом на 1 січня)

Установи інфраструктури	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.
Акредитовані товарні біржі	34	34	36	39	39	40	40
Агроторгові дом	431	437	408	388	347	330	314
Проведено аукціонів живої худоби та птиці	319	320	223	206	148	163	160
Дрібнооптові ринки живої худоби та птиці	-	-	397	394	389	416	426
Продовольчі ринки	805	865	877	863	892	800	-
Флодоовочеві ринки	504	567	610	614	694	684	677
Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи	1037	1055	1127	1044	970	979	923
Заготівельні пункти	24840	24425	23610	22384	22362	21741	21491

Дані таблиці показують, що в інфраструктурі аграрного ринку відсутні відомості про інформаційно-консультаційні центри, кредитно-фінансові установи, фондові біржі, що не дає змоги створити загальні умови його ефективного функціонування. Товарні біржі за якісними характеристиками не виконують повною мірою своїх функцій, тому безпосередні виробники сільськогосподарської продукції не мають зручного й надійного доступу до організованих каналів збуту. Через біржі безпосередньо товаровиробниками реалізується лише 1% сільськогосподарської продукції, а основна маса (50-60%) - через комерційних посередників, які монополізували експортні оптові та дрібнооптові товаропотоки й диктують свої ціни². Інфраструктура аграрного ринку майже повністю сформована в кількісному відношенні, проте в якісному - об'єкти ринкової інфраструктури не виконують своїх функцій і відповідно не спроможні істотно впливати

на ціноутворення через незначну товарну наповнюваність. Це закладає передумови для штучного зниження питомої ваги вартості виробленої сільськогосподарської продукції проти вартості переробників та торговельної націнки в кінцевій ціні продукції. Тим самим продавці не в змозі збалансувати попит і пропозиції на взаємовигідних засадах для виробників сільськогосподарської продукції і кінцевих споживачів. Розпорошеність бірж, їхня велика кількість при одночасному незначному обсязі укладених угод, обмежене коло використання таких інструментів, як ф'ючерсні контракти при реалізації високоліквідної сільськогосподарської продукції не дають позитивного результату.

Бракує системності в діяльності нечисленних оптових ринків сільськогосподарської продукції. їхня діяльність не дає змоги подолати асиметрію в інформаційному забезпеченні учасників ринкових трансакцій щодо

¹ Геєць В.М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / В.М. Геєць. - НАН України : Ін-т екон. та прогнозув. НАН України. - К., 2009. - 864 с.

² Присяжнюк М. Про необхідність і напрями поглиблення аграрної реформи / М. Присяжнюк, П. Саблук, М. Кропивко // Економіка України. 2001. - III>. - С. 4-6; Саблук П.Т. Макроекономіческие приоритеты развития сельского хозяйства и сельских территорий Украины. Никоновские чтения. - М.: ВИАПИ им. А.А. Никонова, 2009. - С. 645.

змін цін і кон'юнктури на окремі види продукції. Певний позитивний вплив на удосконалення діяльності оптових ринків слід очікувати від прийняття Верховною Радою Закону України „Про оптові ринки сільськогосподарської продукції”, в якому міститься нормативно-правова основа розбудови організованої системи оптової торгівлі.

Розглянуті предметні аспекти формування аграрного ринку в Україні уможливають зробити висновок про необхідність посилення впливу держави через відпрацювання законодавства щодо реформування

відносин власності та землекористування, стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції, посилення конкуренції в усіх ланках агропромислової кооперації. Рационалізація дії підприємців-аграріїв вимагає створення системи збору й обробки необхідної інформації про ціни та ринкову кон'юнктуру для прийняття управлінських рішень.

У методологічному плані ці та інші подібні заходи посилять вплив інституціональних перетворень на структуру й ефективність функціонування аграрного ринку.

III Визначено умови функціонування аграрного ринку як економічної інституціональної системи. Обґрунтовано необхідність посилення впливу держави на інституціональне забезпечення земельних відносин, розвиток інфраструктури аграрного ринку.

III Определены условия функционирования аграрного рынка как экономической институциональной системы. Обоснована необходимость усиления воздействия государства на институциональное обеспечение земельных отношений, развитие инфраструктуры аграрного рынка.

III The author defines the conditions for the functioning of agricultural market as an economic institutional system. The researcher gives grounds to the necessity of the increase of state influence on the institutional provision of land relations, the development of agricultural market structure.

С.С. КАПІНОС, аспірант*

Таврійський державний агротехнологічний університет

Органічне сільське господарство в США

Виробництво органічної продукції останнім часом розвивається швидкими темпами. Необхідність здорового харчування та прямування до сталого розвитку аграрного виробництва України займає центральне місце. Для ефективного виробництва органічної продукції важливо не тільки її виростити, але й продати за оптимальною ціною. Актуальним питанням з цього приводу в багатьох країнах світу залишається удосконалення системи каналів реалізації органічної продукції.

Проблеми розвитку ринку органічної продукції в Україні знайшли відображення в наукових працях українських вчених: В.О. Шлалака¹, М.І. Кобець², Є.В. Мілованова³, М.К. Шикили⁴, Д.Г. Легези⁵ та ін.

Науковий керівник - Д.Г. Легеза, кандидат економічних наук, доцент.

¹ Шлалак В.О. Створення інфраструктури виробництва та маркетингу екологічно чистої овочевої продукції в Україні/ В.О. Шлалак// Економіка АПК. - 2004. - № 1. - С. 135-139.

Метою статті є аналіз та узагальнення досвіду організації оптової торгівлі органічною продукцією в США, на прикладі штату Пенсільванії.

Органічне виробництво - процес, що забезпечує вирощування сільськогосподарської продукції з використанням лише біологічних ресурсів, що не завдає шкоди навколишньому середовищу. Органічне виробництво не є сталим і не прирівнюється до нього, а виступає лише його частиною у плані забезпечення суспільного й екологічного

² Кобець М.І. Органічне землеробство в контексті сталого розвитку / М.І. Кобець// Проект "Аграрна політика для людського розвитку". - К., 2004. - 22 с.

³ Мілованов Е.В. Органические продукты: чешские ориентиры/ Е.В. Мілованов // Агроперспектива. - 2004. - №9. - С. 62-64.

⁴ Шикила М.К. Концепція біологічного землеробства на чорноземних ґрунтах/ М.К. Шикила // Наук. вісн. НАУ. - 2005. - Вип. 81. - С. 262-278.

⁵ Легеза Д.Г. Процес розвитку виробництва органічної продукції в Україні/ Д.Г. Легеза// Вісн. Нац. ун-ту "Львівська політехніка". - 2010. - № 683. - С. 99-104.